

Oponentský posudek na disertační práci PhDr. Zdeňka Berana *Romantické impulsy ve viktoriánské literatuře*

Práce Zdeňka Berana zkoumá vztahy mezi estetickými teoriemi pozdního (viktoriánského) romantismu, vrcholného romantismu a klasicismu. Uchopuje tedy téma v diachronní perspektivě značného časového rozpětí. Detailní rozbor klíčových prací dobové literární teorie však ukazuje, že diachronní metodu musí doplnit synchronní přístup, protože jednotlivé skupiny a hnutí byly mnohem více diversifikovány, než se obecně předpokládá, dle autora práce šlo o zápas uvnitř jednoho proudu. Rozkrytí dynamiky synchronního a diachronního pohledu je cíl, který se práci podařilo velmi úspěšně naplnit, a práce je hloubkou i šíří záběru přínosem jak do studia britského romantismu, tak i viktoriánské literatury.

Práce sestává ze čtyř kapitol, „intermezza“, úvodu a závěru. Členění na jednotlivé kapitoly je účelné a přehledné. První kapitola analyzuje vývoj estetického myšlení v Anglii v 18. století a v období romantismu. Podrobně vysvětluje významové a funkční posuny klíčových kategorií jako imaginace, malebno a vznešenost. Počátky estetického myšlení přitom autor práce hledá na přelomu 17. a 18. století, kdy se formuje nový přístup ke konceptu krásna a krásy, který nehledá její zdroj ve vlastnostech předmětu vnímání, ale v samotné mysli. Jak autor práce prokazuje, už na samotném počátku však nešlo o jednotný koncept, ale o estetický pluralismus a dialog (s. 25). Už tato první kapitola zřetelně dokazuje jednu z velkých předností práce, autor pracuje citlivě, vědom si členitosti a rozmanitosti zkoumaného materiálu, nenechává se unášet zjednodušující představou lineárního či dialektického vývoje, správně poukazuje, takřka foucaltovsky, že nové koncepce nikdy plně nevytěsní ty staré, takže burkovské a kantovské teorie vznešena dále putují myšlením 19. století v nejrůznějších proměnách a obměnách. Těmito reziduálními vrstvami autor práce vysvětluje, možná snad až příliš ohleduplně vůči romantickým pisatelům, nejrůznější rozpory a protimluvy v jejich teoriích. Jako takovouto reziduální vrstvu označil autor práce i starší antické estetické teorie, takže k tradičnímu sváru empirismu a novoplatonismu přidává další faktor.

Výklady estetických teorií jednotlivých představitelů jsou poučené, opírají se jak o primární prameny (Shaftesbury, Hutcheson, Addison, Burnett, či pozdější teoretikové jako Gilpin, Price, Knight), tak i o relevantní sekundární literaturu. Velmi zdařilou aplikací těchto teorií jsou podrobné rozборы Scottova románu *Kenilworth* a Coleridgovy básně „Kublaj Chán“, na níž autor velmi přesvědčivě ukazuje zrod nového romantického pojetí symbolu a imaginace. Estetické teorie „literátů“ a filosofů jsou velmi zajímavým způsobem konfrontovány s teoriemi výtvarných umělců, Hogartha a Reynoldse. Tato konfrontace obohacuje dialog mezi literaturou a výtvarným uměním, což je jedním z přínosů celé práce.

2. kapitola se věnuje Johnu Ruskinovi. Opět je třeba ocenit, že autor nepaušalizuje a sleduje Ruskinovy názory ve vývojové perspektivě a přibližuje Ruskinovy estetické názory jasně, přehledně a srozumitelně bez zbytečného zjednodušování a udržuje srovnávací hledisko. 3. kapitolu, zaměřenou na dílo Dante Gabriela Rossettiho a na prerafaelity, považuji za nejzdařilejší část celé práce. Tady se interdisciplinární přístup, kombinující srovnávací analýzu a interpretaci výtvarného umění, literární estetiky a kritiky nadmíru příhodně uplatňuje a nabízí fascinující vhled do rozmanitosti celého hnutí.

Určité pochyby zpočátku vzbuzuje „Intermezzo“, zabývající se Carrollovou *Alenkou* a rolí jazyka ve viktoriánském myšlení. Už ze samotného (hudebního) názvu kapitoly i z explicitního autorova přiznání vyplývá, že si je vědom skutečnosti, že *Alenka* poněkud vyčnívá z kontextu celé práce, ale i doby. Práce se tímto začne ubírat jiným směrem a otevírat nové otázky, ale brzy autor prokáže, že tyto nové otázky vedou ke stylistickým experimentům pozdního romantismu a mají návaznost na estetické problémy, jež řešila předchozí generace.

4. kapitola o W. Paterovi udržuje nastavenou úroveň argumentace a explikace a zdařile konfrontuje Patera s Ruskinem.

Připomínky:

Z hlediska struktury práce, určité pochyby vzbuzuje úvod, který je vlastně spíše shrnutím práce než nastolením hlavních otázek a řeší už vlastně to, co je předmětem podrobněji rozpracovaných kapitol.

Podobně mám výhrady proti závěru, který vlastně není ani tak závěrem v tom pravém slova smyslu, jako spíše další kapitolou, zahrnující britskou dekadenci, a připadá mi, že měl být spíše součástí nového spisu, který by navázal na dosavadní materiál, už také z toho důvodu, že zatímco v předchozích částech převažovala spíše metoda hermeneutická, tj. snaha o rekonstrukci dobových předpokladů (a jejich hodnocení), v poslední části se prosazuje novodobá literární teorie (feminismus) a na základě sporého materiálu okrajového rázu vyvozuje paušální závěry.

Doporučoval bych použít jinou citační normu, zvolený systém odkazů není zrovna není zrovna vstřícný vůči čtenáři.

Dotazy:

- Aristotelés v *Poetice* rozlišuje mezi prožitkem určité situace ve skutečnosti a v umění; poukazuje na to, že mrtvola v reálném životě je hrůzná a nepříjemná, ale v uměleckém obraze může být vnímána i jako krásná. Jak na tuto distinkci reaguje estetika 18. století?
- Zaujala mě absence Thomase Carlyla, jednoho z nejvlivnějších idealistických viktoriánských myslitelů, a dokonce i Matthew Arnold je zmíněn jen na okraji. Co vedlo autora práce k jejich vytěsnění?

Závěr:

Práce je důkladně zpracovaná, pracuje pečlivě s primárními a sekundárními prameny. Za velkou přednost pokládám interdisciplinární přístup, kde se využívá filosofie, literární estetika, výtvarné umění a literární historie a kritika. Další předností práce je jazyk a styl práce. Autor se vyjadřuje kultivovanou češtinu, i často spleť problémy dobové estetiky vysvětluje a analyzuje jasně a srozumitelně, aniž by problém zjednodušoval.

Autor má znamenitý smysl pro orientaci a je schopen sledovat různé cesty estetického myšlení, a to jak z nadhledu a vnímat jejich shody a neshody, rozdíly a podobnosti, tak i z jejich vlastního terénu, když zkoumá podrobně jejich teoretické cesty odkrývají.

Práci proto doporučuji k obhajobě.

V Olomouci 21.5. 2012

Prof. PhDr. Michal Peprník, Dr.
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci